

Möte med skogsfrun

MATS RYDÉN

Jag har länge närt en floristisk dröm: att få se skogsfrun, den lilla sällsynta och ”gåtfulla” orkidén, i dess svenska skogsdunkel.

Den finns i flertalet svenska provinser, från Skåne till Torne lappmark, men på de flesta av sina lokaler är den sporadisk och oberäknelig.

Skogsfrun upptäcktes som ”officiell” svensk växt i augusti 1816 av Elias Fries nära hans hemsocken Femsjö i Småland. Redan samma år infördes den, under ”Ändringar och Tillägg”, i tredje upplagan av Samuel Liljeblands svenska flora, utan svenskt namn.

Ett par år senare beskrevs och avbildades den i Svensk Botanik (band 8), där författaren skriver: ”i avseende till sin snarlikhet med bleknande vextdelar undansmyger sig [den lätt] forskarens blickar”.

Växten är en saprofytt. Den trivs på kalkhaltig mark. Läppen på de få men relativt stora blommorna är uppåtriktad. Ett utsökt fotografi av skogsfrun finns i Torsten Lagerbergs Vilda växter i Norden, en likaledes utsökt akvarell i Bo Mossbergs och Lennart Stenbergs Den nya nordiska floran.

Namnet skogsfru dyker först upp i en flora från 1846 (C.J. Hartmans Svensk och norsk excursions-flora). Elias Fries föreslog snuveblomma (skogssnuva = skogsrå). I norsk litteratur kallas den huldreblom, i engelska floror ghost orchid (ghost = spöke). På de brittiska öarna är skogsfrun mycket sällsynt.

Sina mest konstanta, årsvisva svenska lokaler har denna orkidé kring Storsjön i Jämtland.

Medveten om detta ringde jag i slutet av juni 2004 Staffan Åström i Krokombom, som är verksam i Jämtlands Botaniska Sällskap, med förfrågan om han kunde vägleda mig till skogsfrun. Jovisst kunde han det, när blomningstiden var inne!

Foto: Staffan Åström.

Den 10 augusti satte jag mig på tåget till Krokombom, där Staffan mötte. Bilfärden gick en bit in i Lits socken (Litsnåset).

Där, på mossiga tuvor i gammaldags fuktig granskog eller snarare blandskog, stod den, skogsfrun, något medtagen av de senaste dagarnas nästan trettiogradiga hetta.

Intill reste sig kung Karls spira (nu utblommad) och mängder av brudsporre. Under tuvorna gömde sig den synnerligen dekorativa ormbunken finbräken. Överallt blänkta slätterblommor.

På hyggen, på andra sidan vägen, glödde rallarrosorna. I bakgrunden kraxade en korp, en fågel med stark förankring i gammal folketro.

Men i centrum för mig denna varma augustidag stod den ”gåtfulla”, bleka men sköna skogsfrun, av Elias Fries kallad en ”planta meteorica”. Skogsrået var inte långt borta.

Mats Rydén är professor emeritus i engelska och har bland annat skrivit ett flertal essäer i SBT om växternas namn samt gett ut boken Botaniska strövtåg.

Adress: Tjudervägen 15, 756 47 Uppsala